

ШЛЯХИ ГАРМОНІЗАЦІЇ АРХІТЕКТУРИ ФАСАДІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОПОРЦІЙНОГО МЕТОДУ

Анотація. У статті розглянуто витoki феномену пропорціонування в архітектурному проектуванні і наукових дослідженнях відомих вчених. Проведено структурно-пропорційні паралелі між видами формотворення в архітектурі різних типів будівель і споруд. Розглянуто питання гармонійності в нюансному проектуванні нової архітектури по відношенню до існуючої забудови і закладено основи класифікації експериментальних і оптимальних пропорційних систем.

Ключові слова: пропорції, гармонія, пропорційна система (ПС), архітектурне формотворення, пропорційна структура, пропорційний ряд, класифікація ПС, експериментальні ПС, оптимальні пропорційні системи (ОПС).

Постановка проблеми. Пропорції існують в усьому оточуючому нас світі і найбільш вдало передаються співвідношеннями, формулами, графіками, об'ємними моделями і відповідними макетами в масштабах зменшення тощо. Однак, незважаючи на те, що пропорції між різними величинами у вигляді формул і графіків закріпились в більшості провідних наук таких як фізика, хімія, математика, алгебра, геометрія, астрономія та багато інших, найактивніше цей термін і поняття використовуються останнім часом архітекторами. За останнє століття експлуатація цього терміну науковцями та зодчими навіть значно активізувалась. Це особливо добре прослідковується в культурологічних дослідженнях і наукових синтезах щодо закономірностей формотворення класичних архітектурних форм епохи Давньої Греції і Давнього Риму.

Так, відомими вченими середньовіччя в епоху Відродження та науковцями періоду кінця ХІХ – початку ХХ ст. здійснено понад двадцять досить відомих графоаналітичних досліджень закономірностей пропорційної побудови і секретів гармонійного формоутворення славнозвісного Парфенона і всього Афіньського Акрополя в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій в даній галузі дає досить цікаві

природі з метою перенесення їх характерних форм, співвідношень, закономір результатів. Проблеми дослідження закономірностей співвідношень в живій ностей і систем в архітектуру розглядали в своїх наукових розробках безліч великих філософів і митців, вчених і архітекторів, серед яких: Піфагор, Сократ і його учень Платон, Евклід, Леонардо да Вінчі, Л.Пачолі, Віоле ле Дюк, К.Птолемей, М.Гіка, Ле Корбюзьє, Д.Хембрідж, І.Жолтовський, у різній мірі аналізували, досліджували і використовували принципи й закони гармонійного пропорціонування на практиці.

З наукового доробку праць останніх років, що в тій або іншій мірі стосуються проблем пропорціонування в архітектурі, мистецтві і технічній естетиці, можна перерахувати роботи наступних авторів: Г.А.Негай (пропорціонування класичної архітектурної форми на основі інформаційного поля фасаду); О.Я.Боднар (вплив «золотого перерізу» та неевклідової геометрії на формоутворення в архітектурі і мистецтві); А.В.Радзюкевич (методичні основи пропорційного аналізу класичних архітектурних форм – одна з останніх відомих робіт з пропорційного аналізу й графічного виявлення принципів формоутворення в давньогрецькому зодчестві); О.П.Кордунян, автор першої, написаної українською мовою дисертації на цю тематику, в якій він детально розглянув основи пропорціонування в архітектурі різних типів громадських будівель і споруд в Україні, здійснивши тим самим перший крок до наукової систематизації і можливої класифікації ПС. Перелічені роботи безумовно є надійним фундаментом для подальших досліджень у цьому напрямку.

Мета роботи – розробка нової методики нюансної гармонізації пропорцій між будівлями і спорудами та елементами формальних композицій шляхом здійснення комплексного системного аналізу різноманітних існуючих співвідношень даної композиції, впорядкування пропорційного інструментарію прикладної архітектурної композиції, реального проектування через варіативність пошукових проектних рішень, а також розробка теоретико-методичних основ, наукових засад та принципів розвитку ПС в архітектурі.

Виклад основного матеріалу. Пропорції існують у всьому, що нас оточує і виражаються відповідними формулами і графіками функцій. Вдалі співвідношення складають основу формотворення всього всесвіту і всього живого в ньому. Пропорції або співвідношення, приклади і аналоги яких ми можемо спостерігати в живій природі, є найбільш розповсюдженими в науці поняттями. Людство завжди знаходилося під впливом різноманітних пропорцій (або знань про них) як у співмасштабному людині світі, або макрокосмосі, так і

на рівні мікрокосмосу. Досліджуючи закономірності природних явищ і співвідношень в живій природі, дослідники передавали їх через безліч формул і графіків, з якими ми можемо і зараз ознайомитись в підручниках з найдавніших наук (таких як математика і астрономія). Однак, найбільше їх вплив відчувається в науках, які зародились і почали динамічно розвиватись в ХХ столітті, і сьогодні знаходяться на «перетині» декількох наукових напрямків або течій, таких як пропорціонування в архітектурній композиції.

Насправді, зодчий або митець не зможуть навіть кроку ступити без врахування співвідношень, як наприклад: пропорцій людини в проектуванні і будівництві, законів масштабу і масштабності, або правил пропорціонування при перенесенні у відповідному масштабі розмірів зображуваного об'єкта на полотно в кресленні і малюванні, компоновці аркуша в цілому і взаєморозміщенні на ньому окремих деталей і вузлів проекта. Незважаючи на те, що в сучасній архітектурній композиції і біоніці дуже велика увага приділяється пропорціонуванню, безпосередньо пропорції, їх характерні закономірності і взаємозв'язки залишаються недостатньо дослідженими. Мало створено експериментальних систем і їх моделей, які давали б змогу за допомогою формульного вираження не тільки реконструювати і модернізувати існуючу забудову, але й розрахувати і дати рекомендації по можливому новому будівництву і його параметрам.

Пропорції визначаються як характерні співвідношення між основними елементами і деталями розглядуваного об'єкта або предмета. Протягом останніх століть людство сформувало деякі канони і стереотипи, що стосуються створення гармонії і краси в образотворчому і прикладному мистецтві, архітектурі, музиці, літературі, живописі, скульптурі тощо.

Пропорційні системи (ПС) являють собою наступну більш складну стадію дослідження звичайних простих пропорцій. Так, на першому етапі аналізу можна говорити про загальні пропорції окремого будинку, на другому – про пропорційну структуру житлового комплексу і вже на третьому – про складну пропорційну систему панорамної розгортки набережної великого міста, до складу якої входять будинки, житловий комплекс, і декілька вулиць.

Основою будь-якої пропорційної системи є її **пропорції**, тобто більш дрібні, елементарні частини, модулі. Такими елементарними частинами, наприклад, при розгляді тектоніки стіни може бути цеглина (як наймілкорозмірніший елемент), фасаду – вікно, житлового комплексу – окремий будинок тощо.

Більшість митців, архітекторів, художників хотіли б залишити за собою

право не через розрахунок або формули, а через творчий пошук і клаузулу, тобто емпіричним шляхом, використовуючи свій набутий досвід і сумарний досвід попередніх поколінь, знаходити вдалі оптимальні композиції і гармонійні пропорції. Дійсно, неможливо за допомогою комп'ютерної програми або за допомогою формул і чисел оцінити ступінь краси, вирахувати цілісність, інтенсивність, гармонійність будь-якого твору мистецтва (більш красива або менш красива картина, вдалий дизайн, архітектура тощо). Але пропорції та їх закономірності є об'єктивною реальністю матеріального світу, їх необхідно враховувати і досліджувати, використовуючи результати аналізу в створенні нових форм і образів для гармонізації існуючого середовища.

Поняття **гармонії** визначається перш за все поняттями міри, стилю, співвідносності, повторюваності, цілісності, композиційної рівноваги, а отже всі ці поняття разом досить тісно пов'язані з пропорціонуванням, яке, у свою чергу, втілюється пропорціями і сумарними пропорційними системами (ПС).

Гармонійними можна вважати пропорції, які по-перше - відповідають сформованим протягом століть сталим уявленням людей про красу, співвідносність і гармонію, по-друге – своєю формою і внутрішньою структурою нюансно зливаються з оточенням, не руйнуючи його композиційний стрій, і не домінуючи над вже існуючими деталями і елементами розглядуваного об'єму, окремого об'єкта, або цілого комплексу, по-третє – мають в своїй загальній або внутрішній структурі подібні елементи, форми або співвідношення, які віддалено нагадують елементи і пропорції існуючої системи, ідейно і образно «перегукуються» з нею і підтримують її композиційну цілісність.

Розробка й систематизація ПС може відбуватись на різних напрямках і рівнях. Серед найбільш відомих типів структур і систем, що задіяні в архітектурному формотворенні можна виділити наступні: містобудівні, функціональні, планувальні, архітектурно-конструктивні, об'ємно-просторові, пропорційні, пропорційно-модульні та біотектонічні. Таким чином, постає питання необхідності їх класифікації в середині кожного підтипу за наступними ознаками: за величиною (крупні, великі, середні, малі); за характером розвитку і просторовою організацією (компактна, точкова, центрична, периметральна, комплексна, розгалужена); за рівнем архітектурної організації (індивідуальна зона, приміщення, функціональний блок, будинок, мікрорайон, район, місто); за типологією будівель, щодо яких застосовуються (житлові, громадські, промислові, змішані); за величиною і кількістю наявних модульно-пропорційних сіток (прості, середні, складні); за характером сумарного гармонійного абрис

контуру цілісної композиції («лист», «піраміда», «еліпс», «напівколо»); за геометрією і повторюваністю основних елементів композиції тощо.

Необхідно також відзначити, що аналіз подібних ПС в архітектурі найкраще здійснювати через дослідження вподобаної форми (формальний аналіз), який включає історико-архітектурне, функціонально-структурне і стилістичне дослідження та через порівняння аналогів (порівняльний аналіз), який передбачає порівняння архітектурно-планувальних якостей, функціонально-технологічних проектних рішень та естетичних якостей реалізованих об'єктів. При цьому, будуть задіяні слідуючі методи аналізу архітектури, що притаманні дослідженню її ПС: загальнонауковий метод, метод аналізу і систематизації наукової літератури, метод натуральних досліджень, метод експериментального проектування і графічного моделювання, графоаналітичний метод (ритмостенографії), метод структурно-пропорційного аналізу, метод експертних оцінок проектних рішень, метод систематизації і узагальнення розвіданої інформації.

На основі подібної класифікації проектувальник може шляхом проведення експериментального проектування і на основі варіативного вибору найкращого рішення серед розглянутих експериментальних систем обрати оптимальну пропорційну систему (ОПС).

Результатом систематизації ПС і виявлення взаємозв'язків між експериментальними і оптимальними комплексними пропорційними системами, може стати їх диференціація за характером графіка абрис-контура і пропорційного ряду (ПР), за величиною архітектурного об'єкту і співмасштабністю людини; за типом відповідних архітектурних об'єктів, (що передбачає розробку окремих схем-моделей) для кожного типу будівель і споруд); за величиною модуля сітки пропорцій; за видом пропорцій; за характером переважаючих геометрій деталей і об'ємів завершень; за типом і кількістю планувальних сіток (для планів); за типом і кількістю модульних сіток фасадів та систем комплексних розгортки по вулиці.

Як сприяти так і заважати ефективному і повному розкриттю художнього задуму автора, виявленню пропорційної структури фасаду проектованого об'єкта та його цілісної композиції можуть різноманітні фактори, що розміщуються на задньому та на передньому плані вищезгаданої композиції: рельєф, зовнішня реклама, озеленення, інша архітектура, інтенсивні транспортні потоки та різноманітні інші складні, комплексні фактори. Модель перспективного розвитку ОПС в формальній композиції і в архітектурі показує, що, скоріше за

все, розвиток ОПС буде йти по шляху **укрупнення, модернізації, уніфікації і комплексності** ПС в цілому.

Література

1. Гинзбург М.Я. Ритм в архитектуре / Гинзбург М.Я. — М.: Среди коллекционеров, 1923. — 119 с.
2. Гликин Я.Д. Методы архитектурной гармонии / Гликин Я.Д. — Л.: Стройиздат, 1979. — 96 с.: ил.
3. Гримм Г.Д. Пропорциональность в архитектуре / проф. Г.Д. Гримм — Ленинград – Москва.: Главная Редакция строительной литературы ОНТИ, 1935. — 148 с.
4. Жолтовский И.В. В сб.: Мастера советской архитектуры об архитектуре / Жолтовский И.В. — К.: Изд-во АН УССР. — 1953.
5. Сьомка С.В. Архітектурна композиція: Методичні вказівки / Сьомка С.В. — К.: КНУБА, 2005. — 24 с.
6. Штейнберг А.Я. Методы и инструменты архитектурного проектирования / Штейнберг А.Я. — К.: Будівельник, 1977. — 103 с.

Аннотация. В статье детально рассмотрены задачи и содержание метода пропорционирования в архитектурной композиции и проектировании. Проведен структурно-пропорциональный анализ видов формообразования и проведены параллели между ними и методами преобразований в разнохарактерной архитектуре. Рассмотрены вопросы гармонии в формообразовании новой архитектуры по отношению к существующей застройке и проведена относительная классификация экспериментальных и оптимальных пропорциональных систем (ПС).

Ключевые слова: пропорции, пропорциональная структура, пропорциональный ряд, пропорциональная система (ПС), классификация ПС, экспериментальные ПС, оптимальные пропорциональные системы ОПС.

Annotation. The work contains an integrated systems analysis of the various relations in the world around us (including bionic character), Ana-Lisa various ratios of formal compositions to ordering tools applied architectural composition, and as a consequence of the development methodology of harmonization of buildings and structures proportions by development of theoretical and methodological foundations and the scientific principles of proportioning.

Keywords: architectural composition, scientific principles of proportioning, methodology of harmonization of buildings.